

Андрій Блажкевич,

канд. іст. наук, наук. співроб.,

Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського

РЕФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКИХ БІБЛІОТЕК: УРЯДОВА СТРАТЕГІЯ РОЗВИТКУ

Стаття висвітлює стратегію реформування українських бібліотек, схвалену Кабінетом Міністрів України. Розглянуто основні напрями розвитку бібліотек у сучасних умовах. Висвітлено проблемні питання функціонування всієї бібліотечної системи й роль державної підтримки в цій царині.

Ключові слова: стратегія, бібліотечна справа, держава.

Бібліотеки України є базовим елементом суспільного розвитку й таких його складових, як культура, наука, освіта. Бібліотека прагне надавати своєму користувачеві сучасні бібліотечно-інформаційні послуги й продукти, будучи невід'ємною частиною глобального інформаційного середовища та роблячи свій внесок у розвиток наукового й культурного потенціалу держави.

Для ефективного функціонування бібліотечних установ у сучасному глобалізованому інформаційному середовищі важливим є відповідне вдосконалення належної законодавчої бази, активізація міжнародного співробітництва у сфері обміну інформацією; широке впровадження міжнародних стандартів бібліотечно-інформаційного обслуговування та роботи бібліотечних фахівців. Забезпечення ефективного функціонування всієї бібліотечної системи України є необхідною умовою для використання всього потенціалу бібліотек задля консолідації суспільства в умовах соціальної, політичної та економічної кризи; посилення процесу інтеграції України у європейське співтовариство. Основним інструментом досягнення цієї мети є надання рівного доступу до інформації, знань і культурного надбання всім верствам населення: формування сучасної системи бібліотечно-інформаційних ресурсів, розширюючи взаємодію з іншими інформаційними структурами та сприяючи налагодженню діалогу між владою й суспільством; створення нових інформа-

ційних продуктів і послуг з використанням сучасних технологій; організація підтримки наукової та освітньої діяльності на кожному її етапі; сприяння розвитку інформаційної культури користувачів.

У цьому контексті доцільним є розгляд проблемних аспектів трансформації та подальшого інтенсивного розвитку бібліотечної справи України.

Останнім часом було проведено ряд заходів за участі або ініціативи урядових структур з метою експертної оцінки перспектив і визначення шляхів реформування бібліотечної справи. За участі керівників провідних бібліотек, експертів, практиків і книговидавців обговорювалися шляхи модернізації бібліотек, проблеми осучаснення бібліотечних фондів та формування кадрового ресурсу для бібліотек.

Тут варто розглянути Стратегію розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», яка була розроблена Міністерством культури України спільно з Українською бібліотечною асоціацією та після тривалого періоду обговорень схвалена Кабінетом Міністрів у березні 2016 р. На сьогодні очікується прийняття ще ряду проектів поправок до законів і урядових рішень, які забезпечать реалізацію цієї Стратегії.

Як зазначається в загальній частині, Стратегія є рамковим документом, що формує бачення, визначає пріоритети, завдання й основні дії для досягнення якісних змін у бібліотечній справі України. Крім того, Стратегія створює підґрунтя для розроблення державної політики та прийняття рішень у сфері культури, освіти й науки, зокрема рішення щодо фінансування бібліотечних установ, спеціальних програм і проектів.

Метою Стратегії є визначення ключових проблем розвитку бібліотечної справи в Україні, пріоритетів діяльності сучасних бібліотек у забезпеченні сталого розвитку України, напрямів, завдань і основних дій, спрямованих на їх реалізацію. Стратегію розроблено як загальне бачення, що разом реалізовуватиметься органами державної влади, органами місцевого самоврядування, бібліотечними установами, закладами освіти, науки й культури, професійними громадськими об'єднаннями [4].

Серед стратегічних напрямів розвитку українських бібліотек визначено вдосконалення нормативно-правової бази, яка стосується діяльності бібліотек, і врегулювання стандартів бібліотечно-інформаційної

галузі відповідно до міжнародних стандартів, створення нормативно-правової бази й системи стандартів бібліотечно-інформаційної галузі для підвищення ефективності діяльності бібліотек, надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг та інтеграції українських бібліотек у світовий інформаційний простір.

Слід зауважити, що реалізація цього напрямку є базовою умовою для подальшої діяльності в сучасних умовах. Як зазначає Т. Вилегжаніна, «сучасна бібліотека повинна жити і розвиватися у правовому полі. Технічний прогрес, нові економічні умови функціонування, переосмислення цілей, завдань і форм роботи – все це обов'язково має бути закріплено законодавчими рішеннями» [1].

Також важливим напрямом реалізації прийнятої Стратегії є створення системи гарантованого бюджетного фінансування основних бібліотечних послуг і реформування механізму отримання та використання надходжень з інших джерел фінансування. У подальшому реалізація напрямку передбачає створення стабільної системи достатнього фінансування бібліотек, що забезпечить їхню ефективну діяльність і якісне обслуговування користувачів. Треба зазначити, що проблеми фінансування бібліотек існують протягом усього періоду незалежності України. Процеси інформатизації, технологічний прогрес і впровадження нових форм інформаційно-бібліотечного обслуговування потребують відповідного матеріально-технічного забезпечення, водночас сьогодні оновлення комп'ютерної техніки є вкрай актуальним питанням навіть для центральних бібліотек. Тут варто наголосити, що Стратегія передбачає створення сучасної матеріально-технічної бази та інформаційно-технологічної інфраструктури бібліотек відповідно до міжнародних стандартів для надання якісних бібліотечно-інформаційних послуг і універсального доступу до інформації.

У Стратегії порушено стратегічно важливе для розвитку бібліотечної сфери питання щодо забезпечення професійного розвитку персоналу бібліотек, оновлення системи бібліотечно-інформаційної освіти й підвищення кваліфікації, актуалізації системи знань, умінь і навичок працівників бібліотек і трансформації системи їх безперервної освіти відповідно до міжнародних стандартів. «Бібліотечна освіта в Україні, з урахуванням факторів її функціонування, потребує не просто вдосконалення, а реорганізації, під якою розуміється комплекс нововведень,

зумовлений оновленням організаційної структури, мети, зв'язків, змісту тощо. Розробка Стратегії розвитку бібліотечної освіти передбачає з'ясування і вирішення ряду принципових завдань: теоретико-методологічних та організаційних. ...Виходячи із сучасної парадигми, бібліотечна освіта має формуватися як безперервний у соціокультурному та суб'єктно-особистісному розумінні процес. Безперервну бібліотечну освіту слід розглядати як продовження вузівської освіти, розвиток і вдосконалення професійних навичок у системі підвищення кваліфікації» [2].

У Стратегії як важливий напрям діяльності зазначається й розвиток ефективних комунікацій, створення системи ефективної внутрішньої та зовнішньої комунікації для розвитку партнерства, просування спільних цінностей і досягнення стратегічних результатів, що, зокрема, передбачає налагодження ефективної комунікації між бібліотечною спільнотою й органами державної влади та органами місцевого самоврядування; налагодження ефективної міжвідомчої комунікації між органами державної влади й органами місцевого самоврядування, які мають у своєму підпорядкуванні бібліотеки, що істотно впливають на бібліотечно-інформаційну галузь; удосконалення внутрішньої професійної комунікації тощо. Тут варто наголосити на тому, що «провідні наукові бібліотечні установи України, бібліотеки та інформаційні підрозділи наукових установ та вищих навчальних закладів мають вагомі результати в інтеграції наукової інформації, а також інформаційному та науково-аналітичному забезпеченні потреб науки, освіти, культури, державного управління. Основні засади Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України ґрунтуються на взаємовигідній співпраці, що передбачає міжнародне співробітництво, інтеграцію, партнерство й кооперацію зусиль бібліотек та інформаційних інституцій. Актуальними проблемами розвитку бібліотечної науки залишаються недостатня міжвідомча координація досліджень і недостатня участь вітчизняних фахівців у міжнародних дослідницьких програмах і обмінах» [3].

Отже, проаналізувавши стратегію реформування українських бібліотек до 2025 р., треба зазначити, що ключові напрями розвитку залишаються незмінними протягом багатьох років. Бібліотечна система України, зберігаючи свій потенціал сучасного інформаційного, освітнього, науково-дослідного й культурно-просвітницького об'єднання, сьогодні вкрай потребує державної підтримки ефективного проведення

своїї діяльності в інтересах вітчизняної культури, науки, освіти. Актуальною проблемою залишається організація дієвої інфраструктури задля забезпечення всіх основних напрямів роботи й захисту унікальних ресурсів бібліотек. Пильної уваги потребує питання діяльності бібліотек у контексті децентралізації. Зокрема, «найбільш гострими питаннями, які потребують першочергового вирішення, називають процедуру передачі бібліотек громадам, систему фінансування закладів, джерела наповнення бібліотечних фондів, методичне забезпечення працівників. Оскільки відповідні законодавчі акти, які мають це врегулювати, на сьогодні відсутні, стоїть питання про якнайшвидше їх прийняття» [5].

Роль бібліотеки в консолідації суспільства посилюється нині й роботою щодо висвітлення буття національних меншин в Україні, що особливо актуально сьогодні, у період суспільних хвилювань і пошуку консенсусу. «Бібліотеки збирають і зберігають суспільно значущу інформацію, яка відображає інтелектуальні й духовні надбання певної спільності, та забезпечують до них широкий доступ, що створює умови для перетину інформаційних просторів різних національних спільнот та функціонуванню глобального інформаційного простору як надбання й інформаційної бази розвитку людської спільності. Водночас для кожної окремої нації сукупні фонди національних бібліотек – це сховища національної духовної спадщини народу та інформаційне джерело його подальшого поступу» [6].

Таким чином, прийняття зазначеної Стратегії є позитивним кроком у напрямі розвитку бібліотечної справи, основою якої є створення умов для загальної доступності інформації. Водночас для розв'язання існуючих проблем необхідні додаткові зусилля з боку держави щодо підтримки бібліотек як вагомого чинника соціокультурної адаптації населення й подолання інформаційної та культурної нерівності, забезпечення єдності регіонів України, розвитку демократії та громадянського суспільства.

Література

1. *Вилегжаніна Т.* Сучасна бібліотека має розвиватися у правовому полі / Т. Вилегжаніна // *Бібл. планета.* – 2005. – № 2. – С. 4–5. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2005_2_1. – Назва з екрана.

2. Литвинова Л. Проблеми бібліотечної освіти у дисертаційних дослідженнях учених України : тези доповіді / Л. Литвинова // Міжнародна наукова конференція «Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору». – 2014. – Режим доступу: <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/245>. – Назва з екрана.

3. Попик В. І. Формування цілісного національного бібліотечно-інформаційного простору як складова утвердження інформаційного суверенітету України / В. І. Попик // Місце і роль бібліотек у формуванні національного інформаційного простору : матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 21–23 жовт. 2014 р.). – Київ, 2014. – С. 3–5.

4. Про схвалення Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України» [Електронний ресурс] // Кабінет Міністрів України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219-2016-%D1%80>. – Назва з екрана.

5. Халавка Л. Бібліотеки в умовах децентралізації: виклики та перспективи [Електронний ресурс] / Л. Халавка. – Режим доступу: <http://civicinaction.com/221-biblioteki-v-umovakh-detsentralizatsiji-viklikita-perspektivi>. – Назва з екрана.

6. Гранчак Т. Формування бібліотеками національного інформаційного простору в контексті реалізації державної інформаційної політики / Т. Гранчак // Наук. пр. Нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Асоц. б-к України. – 2014. – Вип. 39. – С. 26–42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prnbuimviv_2014_39_4. – Назва з екрана.

References

1. Vylehzhnana, T. (2005). Suchasna biblioteka maye rozvyvatysya u pravovomu poli [Modern Library has developed in the legal field]. *Bibliotekna planeta – Library Planet*, no 2, p. 4–5. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/bp_2005_2_1 [in Ukrainian].

2. Lytvynova, L. (2014). Problemy biblioteknoyi osvity u dysertatsiynykh doslidzhennyakh uchenykh Ukrayiny [Problems of library education in dissertation researches of Ukrainian scientists]. Abstracts of Papers The place and role of libraries in shaping the national information space '14: *Mizhnarodna*

naukova konferentsiya – International Scientific Conference. Retrieved from <http://conference.nbuv.gov.ua/report/view/id/245> [in Ukrainian].

3. Popyk, V. I. (2014). Formuvannia tsilisnogo natsionalnogo bibliotechno-informatsiinoho prostoru yak skladova utverdzhennia informatsiinoho suverenitetu Ukrainy [Formation of a holistic national libraries and information space as a component of the establishment of information sovereignty of Ukraine]. Proceedings of the Conference Title The place and role of libraries in shaping the national information space: *Mizhnarodna naukova konferentsiya (21–23 zhovtnia 2014 r.) – International Scientific Conference*. (pp. 3–5). Kyiv [in Ukrainian].

4. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku bibliotechnoi spravy na period do 2025 roku «Iakisni zminy bibliotek dlia zabezpechennia staloho rozvytku Ukrainy» [On Approval of the Strategy for the Development of the Library Case for the Period until 2025 «Qualitative Libraries Change for Sustainable Development of Ukraine»]. *Kabinet Ministriv Ukrainy – Cabinet of Ministers of Ukraine*. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/219–2016-%D1%80> [in Ukrainian].

5. Khalavka, L. Biblioteki v umovakh detsentralizatsiyi: vyklyky ta perspektyvy [Libraries in a Decentralization: Challenges and Prospects]. *civicinaction.com*. Retrieved from <http://civicinaction.com/221-biblioteki-v-umovakh-detsentralizatsiji-vikliki-ta-perspektivi> [in Ukrainian].

6. Hranchak, T. (2014). Formuvannya bibliotekamy natsional'noho informatsiinoho prostoru v konteksti realizatsiyi derzhavnoyi informatsiynoyi polityky [The formation of libraries of the national information space in the context of the implementation of state information policy]. *Naukovi pratsi Natsionalnoi biblioteki Ukrainy im. V. I. Vernadskoho – Transactions of V. I. Vernadsky National Library of Ukraine*, issue 39, pp. 26–42. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/npuimviv_2014_39_4. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 26.09.2017.

Andriy Blazhkevych,

Cand. Sci. (Historical), Research Associate,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine

Reforming of Ukrainian Libraries: Government Development Strategy

The article highlights the strategy of reforming Ukrainian libraries, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine. The main directions of libraries development

in modern conditions are considered. The problems of functioning of the whole library system are highlighted.

It is emphasized on the importance of using the entire potential of libraries to consolidate society in a social, political and economic crisis; strengthening the process of Ukraine's integration into the European community. It is noted that the existing problems require state's additional efforts to support libraries as a significant factor in socio-cultural adaptation of the population and overcoming of informational and cultural inequality, ensuring unity of Ukrainian regions, democracy and civil society.

Keywords: strategy, library business, European integration, state.